

Ursula K. Le Gvin

MEJ I NJEN LAV

Džim ga se seća kao sivog risa, a on je Mejin sestrić, pa valjda zna. Verovatno i jeste bio sivi ris. Ne tvrdim da je Mej izmenila priču, mada se kod dobrog pripovedača nikad ne možeš pouzdati u to da neće priču prilagoditi sebi ili iskriviti činjenice kako bi joj bolje odgovarale. Bilo kako bilo, tu priču nam je ispričala više nego jednom, jer smo moja majka i ja to tražile; i, koliko se sećam, bio je to planinski lav. Sećam se da ju je Mej pričala sedeći na rubu rezervoara za navodnjavanje u kom smo često plivali i čiji je beton, dugačkih pukotina ispunjenih katranom, bio vreo na suncu i grub poput stvrdnute lave. U to vreme je već bila postarija gospođa, imala je dugačku, irsku gornju usnu i bila je ljubazna, oprezna i svojeglava. Volela je da sedi i priča s mojom majkom dok bih ja plivala; nije baš imala s kim da pročaska. Večito je gajila kokoške, u kokošinju tik pored stražnjeg ulaza u kuću, tako da je celo imanje prilično vonjalo na njih, a sve dok je mogla držala je i jednu ili dve krave dole, u staroj štali kraj potoka. Prva Mejina krava koje se sećam zvala se Biserka, velika, prelepa holštajnka koja je pri jednoj muži davala četrnaest ili dvadeset četiri ili četrdeset galona ili kvarti mleka, koliko god već da daje vrhunska muzara. Kad sam imala četiri ili pet godina, Biserka je za mene bila prelepa; volela sam je i divila sam joj se. Sećam se koliko sam bila uzbudena, kako sam se dizala na prste ka njima kad bi Biserka ili radni konj Princ, prema kom sam osećala ljubav koja se graničila sa obožavanjem, proturili ogromne, osetljive njuške kroz trodelnu ogradu ne bi li štrpnuli komušinu iz moje drhtave ruke; sažvakali bi, a onda bi sladak dah i krupan nos opet osvanuli na bodljikavoj žici: ponuda je prihvatljiva... Posle Biserke došla je Ruža, čistokrvna džerzejka. Mej ju je pribavila po niskoj ceni ili besplatno, pošto je bila kržljava, toliko sitna da ju je Mej donela kući u krilu, na stražnjem sedištu automobila, kao da nosi lane. Ruža je, doduše, oduvek i izgledala kao da ima jelenske krvi u sebi. Bila je to divna, pametna kravica, još svojeglavija od stare Mej. Često bi odbijala da uđe u štalu, na mužu. Čuli bismo Mej kako je doziva, pa kako maršira preko donjeg dela naše livade s vedrom u ruci ne bi li pronašla Ružu i pomuzla je tamo gde je Ruža tog dana odlučila da se, na divljim brdima po kojima luta, na stotini jutara naše zemlje i zemlje Starog Džima, može pomusti. Mej je posle imala foksterijera po imenu Pinki, koji je kevtao i grizao toliko da sam doživotno odustala od foksterijera, ali njega već odavno nije bilo kad se pojавio planinski lav, a crne mačke koje su živele u štali diskretno su se držale podalje od ove priče. U stvari, kad razmislim, u njoj nema ni kokošaka. Da ih je bilo, priča bi, možda, ispalala sasvim drugačija. Mej je prestala da drži kokoške nakon što je stara gospođa Volter umrla. Ostala je sasvim sama na toj staroj farmi, s Ružom i mačkama dole u štali, bez ikoga i ičega u vidokrugu. Mi smo u našoj kući na brdu boravili samo tokom leta, a Džim je tih godina živeo u gradu. Ne znam koje je doba godine bilo, ali zamišljam da se trava

još zelenela ili tek postajala zlatna. Kad je začula buku, Mej se nalazila u kući, u kuhinji, u kojoj je sve vreme boravila, osim kad bi spavala ili bila napolju.

Sad vam treba Mej lično, dok sedi, mršava, na rubu rezervoara za navodnjavanje, sa svojih sedamdeset, osamdeset ili devedeset godina, niko nije znao koliko je stara i ona se starala da to niko i ne sazna, da otvori svoja izborana usta i ispusti zvuk – glasan, grozan jauk koji počinje tiho, uz nazalni mrmor, pa se diže polako u resko grgoljanje, koje, opet, jenjava u jecavo predenje... Postajao je sve bolji kad god bi iznova pričala priču.

„Znate kakav mjauk“, rekla bi.

Prišla je, dakle, kuhinjskim vratima, otvorila ih i pogledala napolje. Zatim je zatvorila vrata i otišla do kuhinjskog prozora, da baci pogled odatle, pošto se ispod stabla smokve nalazio planinski lav.

Puma, kuguar, katamaunt; *Felis concolor*, povučeni, tajnoviti, senoviti lav Novog sveta, dugačak između metar i metar i po, uz još jedan metar repa okićenog crnim vrhom. Težak je otprilike kao prosečna žena, živi tamo gde ima jelena, od Kanade do Čilea, ali sve je povučeniji, sve malobrojniji; boje je suvog lišća, suve trave.

Tokom četrdesetih godina je u Dolini bilo mnogo jelena, ali već decenijama niko nije video nijednog planinskog lava u blizini ljudskih naselja. Možda ih je bilo tamo, u visokim kanjonima, ali Džim, koji je lovio i poznavao svaku jelensku stazu u brdima, nikad nije video lava. Niko ga nije video, osim Mej, sada, same u kuhinji.

„Pomislila sam da je možda bolestan“, rekla nam je. „Nije se ponašao kako treba. Ne verujem da bi planinski lav tek tako ušetao u dvorište da se osećao dobro. Da sam još držala kokoške, tad bi to možda bila druga priča! Ali on je samo malo obišao okolinu, pa legao tamo.“ Pokazuje prstom mesto između stabla smokve i trošne garaže. „A onda je, posle nekog vremena, opet onako mjauknuo, ustao i smestio se u hladovinu, baš tamo.“ Drvo smokve, posađeno kad je podignuta kuća, otprilike u vreme Mejinog rođenja, pravi široku, zelenu, mirišljavu senku. „Prosto je ležao tamo i gledao naokolo. Nije mu bilo dobro“, kaže Mej.

Ceo život je provela sa životnjama i starala se o njima; takođe je godinama zarađivala radeći kao medicinska sestra.

„Nisam znala šta će s njim. Pa sam mu iznela malo vode. Nije se čak ni podigao kad sam prešla preko praga. Spustila sam vodu tamo, ne toliko blizu da uplašimo jedno drugo, vidite, i on me je sve vreme gledao, ali nije se pomerao. Pošto sam ušla u kuću, ustao je i pokušao da popije malo vode. A onda je opet zajaukao ono ‘mjau-au-au’. Mislim da je došao da traži pomoć. Ili, možda, samo društvo.“

Popodne je odmicalo, Mej je bila u kuhinji, lav ispod smokvinog drveta.

Ali dole, u štali kraj potoka, nalazila se krava Ruža. Na svu sreću, vrata su bila zatvorena, tako da nije mogla da odluta do kuće i sretne se s lavom, ali oko šest-sedam trebalo ju je pomesti i Mej se brinula zbog toga. Takođe se pitala koliko dugo bi bolesni planinski lav mogao da se mota naokolo i drži je zatvorenu u kući. Mej nije volela da bude zatvorena.

„Izašla sam jednom ili dvaput i rekla mu iš!“

Sa očima koje se cakle usred gomile sitnih bora, ona odmahuje tanušnim rukama ka lavu. „Iš! Idi kući sad!“

Ali utihlo, divlje stvorenje posmatra je žutim očima i ne mрda.

„A onda, kad sam se čula telefonom s gospođicom Mejsi, rekla mi je da bi mogao da bude besan i da treba da pozovem šerifa. Tad sam se unervozila. Naposletku sam to uradiла i oni su došli, okružna policija, znate. Dva puna automobila.“

Glas joj je suv i tih.

„Pretpostavljam da nisu znali šta drugo da urade. Pa su ga ustrelili.“

Gleda u daljinu preko polja koje je Stari Džim, njen brat, nekada davno orao s konjem Princem i navodnjavao vodom iz rezervoara. Sada tamo rastu divlji ovas i kupine. Za još trideset godina to će postati vinograd nekog bogataša, izuzet od oporezivanja.

„Ispružen, bio je dugačak više od dva metra, pre nego što su ga odneli. I toliko mršav! Svi su govorili: ‘Tetka Mej, mora da si se uplašila! Mora da si se dobrano uplašila!’ Međutim, nisam se plašila. Nisam želeta da ga ustrele. Ali nisam znala kako da mu pomognem. A morala sam da stignem do Ruže.“

Prenela sam ovu istinitu priču koju nam je pričala Mej što sam vernije mogla, a sad želim da je iznesem kao fikciju, ali da joj je, pritom, ne preotmem: radije bih da joj je vratim, ako mi to podje za rukom. Priča čini majušan deo istorije Doline i želja mi je da od nje načinim deo Doline koja počiva izvan istorije. Sad polje koje je siromah orao, a bogataš žnjeo leži na rubu male varoši, u kojoj kuće i radionice od drveta i kamena stoje između stabala badema, hrasta i eukaliptusa, i Mej je sad starica čije ime označava kraj meseca maja: Kišostajka. Starica s dugačkom, izboranom gornjom usnom, koja leti živi sama u letnjikovcu, na livadi kilometar i nešto uz padinu brda, povrh varošice Sinšan. Povela je sa sobom kravu Ružu, a pošto Ruža ima običaj da odluta, ona je drži na dugom konopcu dole, kraj malog potoka, i povremeno je premešta na svežu ispašu. Letnjikovcem se naziva kuća na devet stubova, jednostavan okvir od stubova zabijenih u tlo – jedan od njih je sirova mladica sivog bora – sa zidovima od slame i pruća, i trščanim podom i krovom. U svom delu godine nema kiše, tako da krov služi samo da pravi hladovinu. Ali kuća i njeno maleno prednje dvorište u kom Kišostajka drži peć na drva, glinenu pećnicu i namotaj asure leže u debeloj senci smokve koju je tu pre oko stotinu godina zasadila njena baka.

Kišostajka nema unuke; nikad nije rađala i njeni jedan ili dva braka behu kratkoveki i odavno su se okončali. Ima sestrića i on ima dve čerke, a ona se oseća kao da je tetka svoj deci, čak i kad je se plaše i kad su nepristojni prema njoj zato što je toliko poružnela pod stare dane i što oko sebe širi ustajao miris, kao kokošnjac. Smatra da je prirodno da deca zaziru od nekoga ko je delimično mrtav i zna da će, kad malo porastu i naviknu se na nju, tražiti da im priča priče. Šezdeset godina je bila član Lekarske lože i, mada se više ne bavi lečenjem, ljudi i dalje traže da im pomogne oko bolesne dece, i toj deci kasnije nedostaje nežan, odlučan dodir njenih ruku dok ih kupa kako bi im snizila temperaturu, dok ih preporučuje ili im izuzetno strpljivo veštičjom leskom raščešljava učebanu kosu.

I tako se Kišostajka probudila iz ranopopodnevног dremeža, usred dnevne žege, ispod krova od asure, čim je začula buku: glasan, grozan jauk koji je počeo tiho, uz nazalni mrmor, pa se polako dizao u resko grgorjanje, koje je, opet, jenjalo u jecavo predenje... Ustala je i

pogledala napolje iz otvorenog dela kuće od pruća i trske. Ispod stabla smokve videla je planinskog lava. Gledala je u njega iz svoje kuće; on je nju gledao iz svoje.

Dovde je priča uglavnom ista: starica, lav i krava, dole, kraj potoka.

Bilo je vruće. Zrikavci su resko pevali u žutoj travi na svim brežuljcima i u kanjonima, kroz svu šikaru. Kišostajka je napunila jednu posudu vodom iz neglaziranog krčaga i polako izašla iz kuće. Na pola puta između kuće i lava, spustila je posudu na zemlju. Okrenula se i vratila u kuću.

Posle nekog vremena, lav je ustao, prišao i omirisao vodu. Opet je legao, tiho, brundavojeknuvši, gotovo kao bolesno dete, pa se zagledao žutim očima u Kišostajku, sagledavši je drugačije nego bilo ko dotad.

Sela je na asuru u hladovini otvorenog dela kuće i uzela da krpi odeću. Kad je podigla pogled ka lavu, zapevala je ispod glasa, šapatom; htela je da se prisjeti „Pesme puminog plesa“, ali prizvala je samo neke njene delove, napravivši od njih pesmu za tu priliku:

Ti si tu, lave.

Ti si tu, lave...

Kako je popodne odmicalo, sve ju je više brinulo to kako će se spustiti da pomuze Ružu. Ako ostane nepomuzena, krava će početi da cima konop i diže buku. To će, verovatno, uz nemiriti lava. Sad je ležao toliko blizu kuće da ga je moglo uznemiriti i kad bi Mej izašla, a nije želela da ga plaši, niti da se uplaši od njega. Očigledno je došao s nekim razlogom i dužnost joj je bila da ga otkrije. Verovatno je bio bolestan; bilo je čudno što se toliko primakao čoveku, a ljudi koji se ponašaju čudno obično su bolesni ili trpe nekakvu muku. Ponekad ih, međutim, duhovi navode da se ponašaju čudno. Lav je možda glasnik ili možda ima nešto lično da prenese njoj ili njenim sugrađanima. Obično je u pticama videla glasnike; četvoronožni narod gleda svoja posla. Ali lav, stanovnik Sedme kuće, dolazi odakle i snovi. Možda ona nije razumela. Možda bi neko drugi razumeo. Otići će do Častive i ispričati sve njenoj porodici, čiji se letnjikovac nalazi na proplanku Gaheja, dalje niz potok; ili bi mogla da ode do Baka, na Golom bregu. Ali tamo je živilo pet-šest mladića i neko od njih bi mogao da dođe i ustrelji lava, kako bi se hvalio da je spasao matoru Kišostajku od lavljih kandži i zuba.

Muuuu!, rekla je Ruža prekorno, dole, kraj potoka.

Sunce se još držalo iznad jugozapadnog grebena, ali grane borova prelazile su preko njega i zapara je jenjala, dok su se senke skupljale u niskim poljima žita i malina.

Muuuu!, rekla je Ruža opet, glasnije.

Lav je podigao četvrtastu, tešku glavu boje suvog ovsa i prešao pogledom preko pašnjaka. Po tom malaksalom pokretu, Kišostajka je znala da je veoma bolestan. Došao je da ugine u društvu, i to je sve.

„Vratiću se, lave“, zapevala je Kišostajka bez melodije. „Budi miran. Budi tih. Vratiću se brzo ja.“ Krećući se meko i lako, kao da korača kroz sobu u kojoj leži bolesno dete, uzela je vedro i hoklicu za mužu, pa prebacila hoklicu okačenu o upredeni remen preko leđa, kako bi oslobođila jednu ruku, i izašla iz kuće. Lav ju je isprva gledao veoma napet, žute oči su se zažarile za tren, ali onda je opet spustio glavu uz onaj tihu, mrzovoljni jauk. „Vratiću se,

lave”, rekla je Kišostajka. Spustila se do obale potoka i pomuzla nervoznu i ozlojeđenu krvu. Ruža je namirisala lava i na nekoliko podjednako jasnih načina je od Kišostajke tražila da joj kaže šta namerava da *učini* povodom toga. Kišostajka je zanemarila sva njena pitanja i pevala joj pesmu za mužu: „Oj, lepa, oj, lepa, budi mirna, kravo moja...“ Jednom je morala snažno da je klepi po slabini. „Prestani više, matora bleso! Dolazi ovamo! Neću te odvezati i pustiti da upadneš u nevolju! Neću ga pustiti da dođe.“

Nije joj rekla kako namerava da ga spreči u tome.

Ponovo je privezala Ružu na mesto s kojeg je mogla da zagazi u potok, ako želi. Kad se popela uz padinu s vedrom mleka u ruci, lav se nije pomerio. Sunce beše zašlo i nebo iznad grebena poprimilo je boju čistog zlata. Žute oči su je posmatrale, svetlo u njima beše zgaslo. Prišla je da sipa mleko u činiju za lava. On se tad naglo pridiže na prednje šape. Kišostajka se štrecnu i proli malo mleka. „Iš! Stani tu!“, prosiktala je i odmahnula tanušnom rukom ka lavu. „Lezi sad! Plašim te se kad ustaneš, zar ne vidiš to, glupane? Lezi sad, lave. Tako. Tu sam. Sve je u redu. Znaš ti kako treba.“ Pričajući tiho usput, vratila se svojoj kući od trske i pruća. Sela je tamo, kao i pre, na otvorenu verandu, na slamnate asure.

Planinski lav je ispustio brundav zvuk, koji se okončao dugim uzdahom, pa pustio da mu glava opet klone na šape.

Kišostajka je iznела malo proje i paradajza iz ostave dok je još bilo dnevnog svetla i uzeila polako i staloženo da jede. Nije ponudila hranu lavu. Nije ni dotakao mleko i pomislila je da u Kući zemlje on više ništa neće jesti.

Dok je mirno veče gasnulo i zvezde u sve većem broju izbjijale iznad njih, povremeno bi zapevala nešto lavu. Pevala je pet pesama *Puta na zapad ka svitanju*, koje se pevaju ljudima na samrti. Nije znala da li je ispravno i prikladno pevati te pesme umirućem planinskom lavu, ali njegove pesme nije znala.

Dvaput je i on zapevao: jednom je ispustio drhtav jauk, nalik na kućnu mačku koja izaziva drugu na dvoboj, a drugi put je dugo, meko preo.

Pre nego što je Škorpija cela izbila iznad planine Sinšan, Kišostajka se umotala u težak šal, za slučaj da se spusti magla, i čvrsto zaspala na tremu kuće.

Probudila se po sivom svetlu, pre nego što je svanulo. Lav je bio tek nepokretna senka, malčice udaljenija od stabla smokve nego prethodne noći. Dok se razdanjivalo, videla je da se sasvim ispružio. Znala je da je završio s umiranjem i šapatom je za njega zapevala petu pesmu, poslednju pesmu:

*Vrata Četiri kuće
otvorena su.
Jesu, jesu, otvorena su.*

Oko svitanja, otišla je da pomuze Ružu i da se okupa u potoku. Kad se vratila do kuće, prišla je bliže lavu, mada ne toliko blizu da se sasvim nadvije nad njega, i dugo ostala da ga posmatra opruženog i obasjanog dugačkim, zlatastim, nežnim zracima sunca. „Mršav koliko i ja“, rekla je Častivoj, kad je kasnije tog jutra otišla do Gaheje da im sve ispriča i za traži pomoć da prenesu telo lava tamo gde strvinari i kojoti mogu da ga očiste.

To je i dalje tvoja priča, tetka Mej; to je bio tvoj lav. Došao je k tebi. Doneo ti je svoju smrt na dar; ali muškarci s puškama ne primaju darove, oni misle da je smrt već u njihovim rukama. Stoga su ti oduzeli čast koju ti je ukazao i ti si osetila taj gubitak. Želela sam da ti je vratim. Ali više ti nije potrebna. Pošla si za lavom tamo kuda je on otišao, pre mnogo godina.

(*Engleskog preveo Darko Tuševljaković*)